

El bosc de Poblet,

una joia forestal



A la pàgina anterior: el bosc de Poblet a l'estiu · Casa forestal del Tillar · Balma coneguda com la cova de fra Marginet · Sequoies a la Pena.
Fotografies de Manel Martínez i Cultura i Paisatge.

Manel Martínez

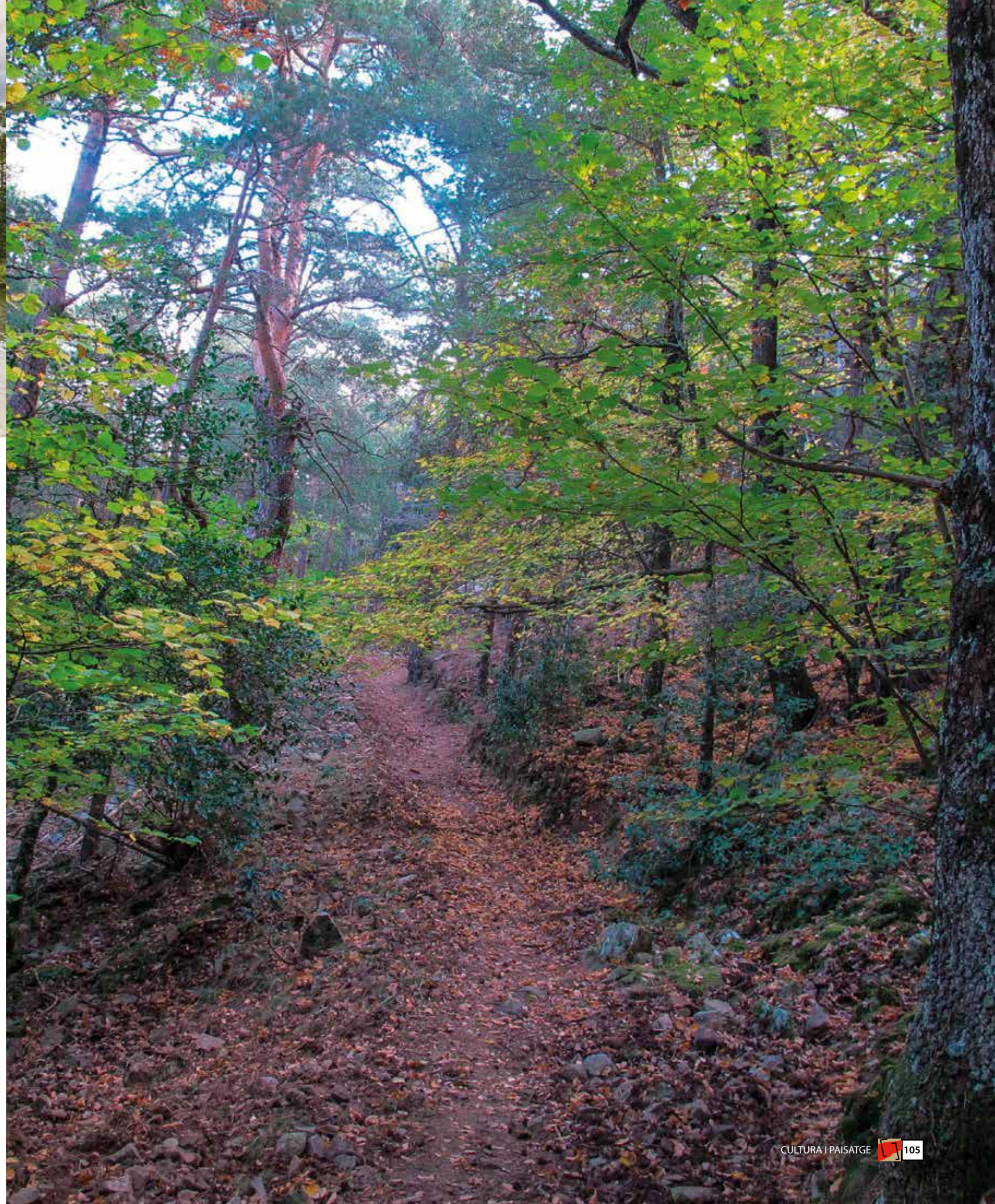
El bosc de Poblet està situat al terme municipal de Vimbodí i Poblet, a la comarca de la Conca de Barberà, al migjorn català. Forma part de la serralada prelitoral, concretament de de bona part del vessant nord de les muntanyes de Prades.



Font dels boixets.



Bassa a la finca de la Pena. A l'altra pàgina: Castellfollit a la tardor.



Breu història del bosc de Poblet

El bosc deu el seu nom al monestir cistercenc de Poblet que en fou propietari des del segle XII fins a la desamortització dels béns eclesiàstics de 1835.

Els cistercencs foren amos i gestors del bosc durant gairebé set segles. Tenien cura de la seva explotació i aprofitaments i eren molt recelosos en la seva conservació. Dins del bosc hi tenien les granges de la Pena, Castellfollit, el Tillar i el mas d'en Pagès dedicades a l'explotació dels recursos forestals.

La gran massa forestal fou l'enveja dels veïns dels pobles dels voltants que volien treure'n profit: pastures, llenyes, fusta... Aquest fet portà fortes disputes i litigis, algunes vegades amb episodis violents que, generalment, sempre guanyava el monestir.

Amb la desamortització de 1835, el bosc i totes les terres del monestir passaren a mans del Ministeri d'Hisenda que posà a la venda totes les propietats.

A partir d'aquelles lleis desamortitzadores el bosc queda sense control i, en pocs anys, es produí una forta desforestació per la tala d'arbres i l'entrada d'animals a pasturar dels veïns dels pobles del voltant i, especialment, per les subhastes de fusta realitzades per la hisenda de l'Estat espanyol. No fou fins a l'any 1871, després que el bosc fos exceptuat de la venda i declarat d'utilitat pública, que la gestió passà a mans dels organismes forestals de l'Estat. Precisament ara farà 150 anys d'aquesta efemèride.

L'estat del bosc de Poblet, aleshores, era devastador, tal i com matisen les cròniques de l'època i els documents oficials del traspàs realitzat pel Ministeri de Hisenda al Districte Forestal de Tarragona.

Un escrit d'Eduard Toda i Güell (precursor de la restauració del monestir) amb motiu d'una visita al bosc de Poblet, ens descriu l'estat en què es trobava:

“Nosaltres veiérem per primera vegada el bosc de Poblet en 1869; és a dir, contemplaren les roques nues on havia estat, i els xeragalls convertits en torrenteres per falta de vegetació, ja que els arbres havien desaparegut tots”.

Passats, doncs, 36 anys d'haver estat desamortitzat, el bosc es va veure força desforestat i minvada la seva extensió a la part nord, la zona més planera, on les terres foren conreades i venudes tal i com es matisa en el reconeixement del perímetre del bosc efectuat pels nous gestors forestals, i com queda constància en els documents i plànols de delimitació del bosc efectuat l'any 1899.

Punt de llibre

Us recomanem:
El bosc de Poblet al llarg del temps
Manel Martínez i Garcia
Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Monografia XI, 2001
Segona Edició: Paratge Natural de Poblet, desembre 2007



Les dues edicions estan gairebé exhaurides. El podeu trobar a algunes llibreries de la comarca o a cisterbooks.cat.



L'alzinar de la Pena

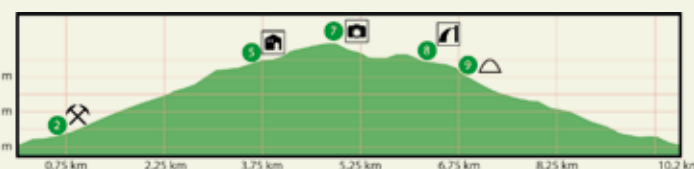
Un dels primers itineraris de natura a Catalunya



Nom: Alzinar de la Pena
Inici/final: Punt d'informació de la font de la Magnèsia
Municipi: Vimbadó i Poblet
Recorregut: circular
Durada: 3,5 h
Distància: 10,4 km
Desnivell: 450 m
Dificultat: Moderada



PUNTS D'INTERÈS:
 1 – Font de la Magnèsia
 2 – Pedrera de l'Escolta
 3 – Antiga Carbonera
 4 – Pou de Gel
 5 – Casa forestal de la Pena
 6 – Font del Deport
 7 – Mirador de la Pena
 8 – Font del Boixets
 9 – Cova de Fra Marginet



www.peingestiopoblet.cat

A l'espai protegit del bosc de Poblet hi ha diferents itineraris senyalitzats per l'equip de gestió: itinerari de l'alzinar de la Pena, itinerari per la teixeda i la roureda de roure reboll, itinerari micològic pel barranc de Castellfolli, itinerari geològic, el tossal de la Creu, el camí ramader de Poblet a Prades, l'itinerari per les cent fonts i l'itinerari forestal terapèutic a Castellfolli.

Us recomano fer l'itinerari de l'alzinar de la Pena. Fou un dels primers itineraris de natura a Catalunya. Fou senyalitzat i editat com una guia, l'any 1980, per poder-ho fer de forma autoguiada.

En el recorregut, gaudirem del típic paisatge de l'alzinar mediterrani i l'alzinar muntanyenc tan característics del bosc de Poblet. Ho farem per l'antic camí de ferradura o de bast que utilitzaven el monjos cistercencs per anar fins a l'antiga granja de la Pena i trobarem vestigis de la història del bosc. Fou un camí molt transitat pels carboners que extreien el carbó vegetal de les carboneres i també per baixar el gel carregat en les

sàrries dels animals del pou de gel que el monestir tenia més amunt.

El primer tram del sender transcorre pel mig d'antigues pedreres fins que ens endinsem dins l'alzinar i anem trobant restes del que fou l'empedrat del camí en alguns trams. Bona part del trajecte transcorre pel costat del torrent dels Boixets i l'aigua que baixa ens acompanyarà amb la seva remor.

Més amunt ens trobarem amb la recreació d'una carbonera i sortirem a la pista forestal (construïda a principis del segle XX per facilitar els treballs de reforestació del bosc). Al costat de la pista veurem el pou de gel que fou reaprofitat per construir una casa forestal al seu interior.

Arribarem fins a la casa forestal de la Pena construïda l'any 1910 amb les pedres de l'antiga granja cistercenca i que conté elements modernistes. Després pujarem fins al mirador situat dalt del cingle amb unes bones vistes de la Conca de Barberà i l'Urgell; en dies clars, podrem veure els Pirineus. Baixarem del mirador per retornar per la senda del Colom, i passarem pel costat de la cova de Fra Marginet.

Josep Reig i Palau

Al·l'inici del segle XX, l'Estat creà el "Servei Hidrològic-Forestal" amb la finalitat de repoblar i realitzar correccions hidrològiques a les capçaleres d'alguns rius. Les seves actuacions s'havien de centrar en els boscos públics i es va disposar l'establiment de deu divisions hidrològiques i forestals en tot l'Estat.

Fou aleshores quan entrà en escena la figura de l'enginyer forestal Josep Reig i Palau (Vilabertran, 1863 – Barcelona, 1917). L'any 1901 li fou encarregada la tasca d'adquisició sobre el terreny de les dades necessàries per determinar la conca o conques que devien, preferentment, ser objecte dels estudis en la divisió de la conca Inferior de l'Ebre i Pirineu oriental. En el seu dictamen, la capçalera de la conca del riu Francolí (bosc de Poblet) ocupà el tercer lloc de preferència.

Hem de destacar, però, la visió propagandística d'en Josep Reig que es fixà en aquest indret com el lloc ideal per difondre els valors dels treballs de repoblació i la feina feta pel Cos d'Enginyers Forestals i fer-la arribar a la població mitjançant la mostra d'uns treballs ben realitzats. Era el que s'anomenava en aquella època propaganda forestal i que podríem comparar amb l'educació ambiental actual ja que els objectius eren i són els mateixos: fer entenedor el medi natural a tothom per conèixer-lo, respectar-lo i donar-li el valor que li correspon.

En Reig veié l'oportunitat que oferia la proximitat del balneari, situat a les Masies on la societat benestant passava els estius, i la del mateix monestir que, si bé estava en estat ruïnós, era un lloc d'atracció de molts excursionistes de l'època per poder mostrar els avantatges i millores de la repoblació forestal del bosc a la societat influent del moment.

L'any 1902 es constitueix la "División Hidrológico-Forestal de la Cuenca inferior del Ebro y Pirineos Orientales" amb seu a Lleida. Foren nomenats com a enginyer en cap, Xavier de Ferrer i de Lloret, i com a enginyer primer, Josep Reig i Palau, que seria l'encarregat de dur a terme el treball al bosc de Poblet. En els següents anys es realitzaren tractaments silvícoles de neteja, artiga, sembra de 46 hectàrees de llavor de pi i plantació de 1.000 xops, 1.500 aurons, 3.000 acàcies i 5.000 matolls de diferents espècies. Es construï el camí forestal per pujar a la Pena així com també 943 metres de senders. També es contractà per part de la Divisió un peóguarda major i quatre peonsguarda per al control i vigilància del bosc ja que s'establí un vedat de 20 anys al bosc que prohibia entrar cap ramat a pasturar i també l'aprofitament de llenya, carbó o fusta.

La casa forestal del pou de Gel

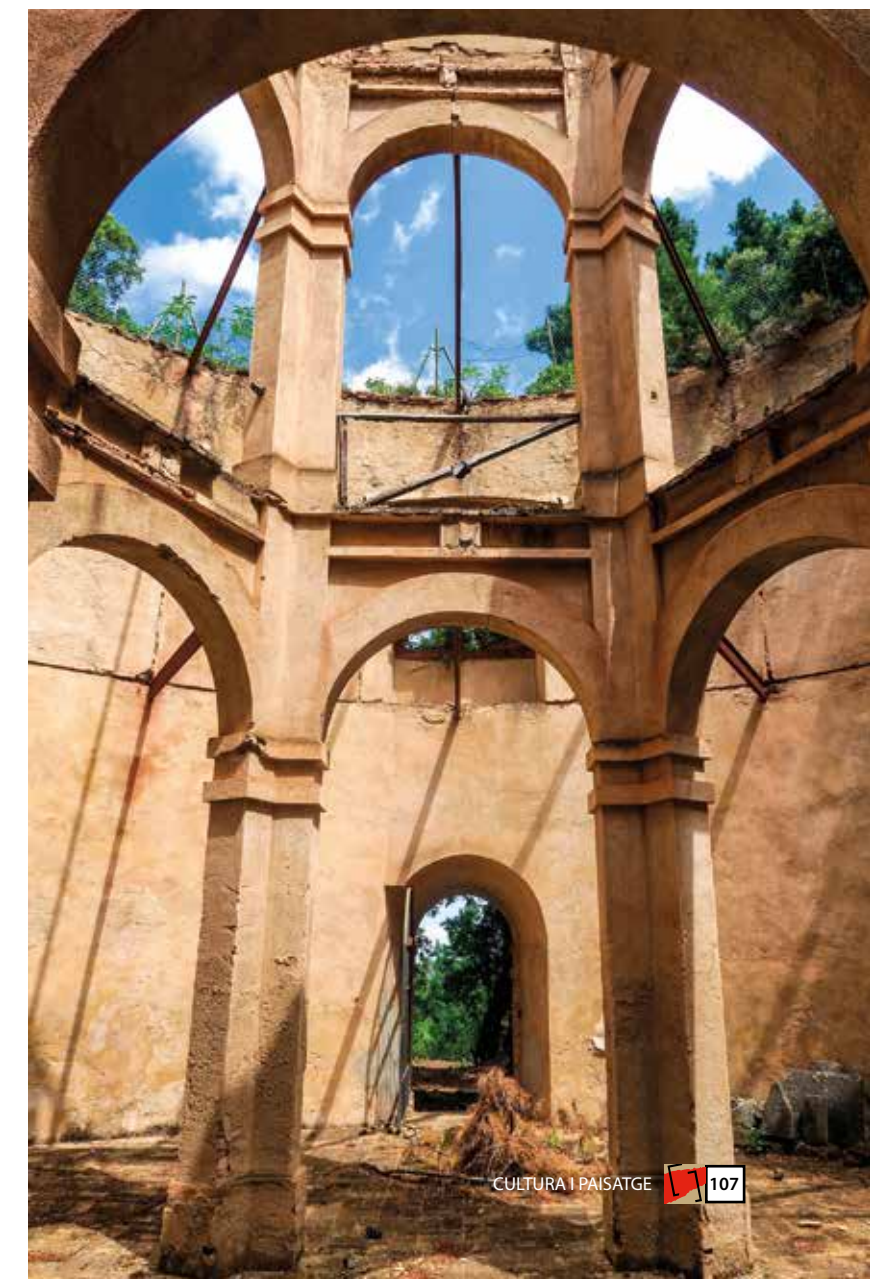
L'any 1905 es començà a construir una casa forestal al cilindre de l'antic pou de gel composta de planta baixa per al magatzematge d'eines i material, pis d'alberg per als treballadors i terrassa amb galeria per assecat pinyes i obtenir llavors i per a la instal·lació d'una estació meteorològica.

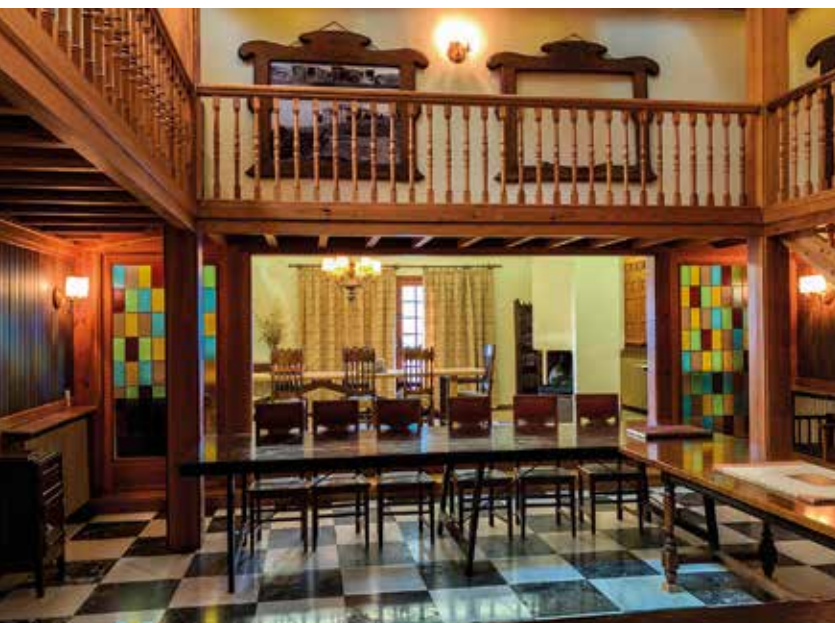
La necessitat d'un viver per a planta forestal i la voluntat de recuperar uns terrenys que aleshores es trobaven en mans particulars portà



Retrat de Josep Reig que es conserva a la casa forestal de la Pena.

Estructura de l'antiga casa forestal construïda dins del Pou de Gel de la Pena.





La casa forestal de la Pena, edifici modernista. Al seu interior, d'ús restringit, es conserven alguns mobles originals i una bona col·lecció de fotografies i mapes de la història del bosc de Poblet.

a realitzar l'expropiació de la finca de la Pena. L'any 1907 es portà a terme la preparació de 80 àrees del viver als terrenys de la Pena. Es van distribuir en sis bancals escalonats mitjançant murs construïts amb 605 metres cúbics de pedra seca.

La casa forestal de la Pena

Seguidament s'iniciaren les obres per construir la casa forestal de la Pena per a la qual s'utilitzaren les pedres de l'antiga granja cistercenca que estava completament enrunada.

El mes de juny de 1910, la casa forestal ja era oberta al públic que podia deixar estampada la seva signatura en l'àlbum de visitants que Reig habilità per a aquest motiu. Fou construïda amb un estil modernista i amb moltes similituds amb la casa pairal de Josep Reig a Vilabertran (Alt Empordà), actualment seu de l'Ajuntament i amb una altra casa forestal a Sant Martí d'Empúries, on el mateix servei hidrològic i forestal duia les obres d'assentament de les dunes del golf de Roses.

La utilitat d'aquesta casa serà, durant molts anys, com a residència habitual d'un guarda forestal amb la seva família i també com a residència eventual de l'enginyer encarregat del bosc de Poblet.

Amb el Josep Reig al capdavant de la Divisió Hidrològica i Forestal, la casa forestal de la Pena es farà servir com a reclam per fer propaganda dels treballs forestals i de la importància del Cos d'Enginyers Forestals com a avaladors d'una bona feina en les repoblacions i treballs hidrològics. Dins la casa, en el seu ampli vestíbul, en Reig va muntar un museu amb fotografies sobre les repoblacions, animals dissecats, minerals de la zona i detalls dels troncs d'arbres que hi ha al bosc així com de les seves plantes i flora.

L'any 1917 en Josep Reig mor d'una pulmonia als 53 anys i deixa la seva obra de reforestació molt avançada.

A partir de la dècada dels anys vint, la gran tasca de repoblació del bosc de Poblet és reconeguda arreu i la figura d'en Reig lloada. Alguns exemples els trobem en l'inventari realitzat l'any 1924 del bosc de Poblet on quedà palès el fet que en 20 anys s'havia recuperat bona part de la massa forestal. També durant la celebració de la setmana forestal dins els actes de l'exposició internacional de Barcelona de l'any 1929, el bosc de Poblet fou un dels protagonistes i organitzà fins i tot una sortida des de Barcelona per visitar els resultats de la repoblació realitzada en el dit bosc. Una altra mostra la trobem a la propaganda que es realitzava des del balneari de Villa Engracia, a les Masies, on es destacava les possibilitats de realitzar excursions pel bosc i aprofitar la pista forestal per pujar fins a dalt de la Pena.

La visió inicial d'en Josep Reig sobre la funció divulgativa d'aquest bosc ja era una realitat i així ha continuat fins als dies actuals.

El bosc de Poblet actual

Després de 150 anys de gestió forestal, el bosc de Poblet torna a ser una gran massa forestal amb una riquesa natural i paisatgística de primer ordre.

Destaca pels seus valors naturals i històrics. Entre els valors naturals hem de destacar els afloraments geològics de notable interès, les comunitats vegetals amb extensa riquesa florística com els alzinars, la



Vista del bosc de Poblet des del balcó de la casa forestal de la Pena.

roureda de roure reboll i la roureda de roure martinenc, i la fauna, on trobem la majoria d'espècies típicament mediterrànies. Els valors històrics i monumentals són extensos i variats com el mateix monestir, les moltes fonts naturals, pous de gel, antigues granges i masos, antigues cases forestals, antigues carboneres, torres medievals...

Històricament, el bosc de Poblet ha estat un bosc productiu, primer explotat pel monestir i després pels organismes públics que, o bé l'explotaven directament, o bé concedien concessions a particulars.

D'aquest bosc devia sortir tota la fusta necessària per bastir el monestir de Poblet i per a la fabricació de mobles, eines i altres menesters. Durant molts segles també va ser la reserva de llenya per escalfar les dependències del monestir i les seves granges, així com la de molts veïns dels pobles del voltant com ara Vimbodí, l'Espluga de Francolí, Rojals, Prades i Montblanc. El carboneig va ser una pràctica habitual al bosc de Poblet. Fins als anys cinquanta del segle XX, s'aixecaren piles de llenya per obtenir carbó vegetal.

De fet, l'alzinar actual es caracteritza per ser un bosc baix d'alzines molt ramificades mancades del tronc principal com a conseqüència de la intensa explotació a què ha estat sotmès, especialment pel carboneig.

L'explotació de fusta perdurà fins a la dècada dels setanta del segle passat. Bàsicament era aprofitada per a la fabricació de travesses per a les vies del ferrocarril. Les activitats extractives, tant a cel obert com en galeria, foren en el passat força abundants mentre que avui

només en resten els efectes en algun cas important. Cal destacar l'extracció de barita i la de llambordes granítiques de la zona de Castellfolit.

Altres aprofitaments tradicionals realitzats en aquest bosc foren l'aprofitament de les soques de bruc (*Erica arborea*) per fabricar pipes pel tabac, l'aprofitament de les plantes de la mel per a l'obtenció de mel mitjançant arnes d'abelles, la recol·lecció de plantes aromàtiques i medicinals, la caça o l'obtenció de tinta de la nou gál·lica. ■

Des de 1984, el bosc de Poblet està protegit com a Paratge Natural d'Interès Nacional, una figura de protecció establerta per la Llei 22/1984, de 9 de novembre. Cal tenir present que es tracta d'un grau de protecció per sota d'un parc nacional (com seria Aiguestortes), però superior a la dels parcs naturals, segons la Llei 12/1985, de 13 de juny, d'espais naturals.

Així doncs, davant el futur Parc Natural de les Muntanyes de Prades, caldria preservar aquesta protecció així com la seva pròpia Junta Rectora i personal de gestió.